

1910/70 25
7 4100

AGOLOGIE: WETENSCHAP OF FICTIE?

Rede
uitgesproken bij de aanvaarding
van het ambt van gewoon hoogleraar
in de sociale pedagogiek en andragogiek
in de faculteit der sociale wetenschappen
aan de Vrije Universiteit te Amsterdam
op vrijdag 12 juni 1970

door

DR. W. F. VAN STEGEREN

J. A. BOOM EN ZOON
UITGEVERS TE MEPPEL

*Mijne Heren Directeuren van de Vereniging voor
Wetenschappelijk Onderwijs op Gereformeerde
Grondslag,
Mijne Heren Curatoren van de Vrije Universiteit,
Dames en Heren Hoogleraren, Lektoren, Docenten
en Leden van de Wetenschappelijke Staf,
Dames en Heren Leden van de Technisch-Administratieve
Staf,
Dames en Heren Studenten,
Geachte Aanwezigen,*

INTRODUCTIE

Het is alweer geruime tijd geleden dat de begrippen agogie, agogiek en agologie door Ten Have¹ in de Nederlandse vakliteratuur geïntroduceerd werden. Hiermee werd een belangrijke poging gedaan om een einde te maken aan het verwarring scheppende gebruik van het begrip sociale pedagogiek voor soms sterk uiteenlopende categorieën van bemoeiingen met individuen (jeugdigen en volwassenen) en groepen, met de daarop betrekking hebbende theorievorming.

Tevens werd door dit nieuwe indelingsprincipe met de daarbij behorende onderscheiding in pedagogische, andragogische en gerontagogische activiteiten, de mogelijkheid gecreëerd, aan talrijke reeds lang bestaande hulpverlenings- en vormingsactiviteiten een theoretisch-wetenschappelijk kader te bieden.

Ondanks de verrassend snelle ontwikkelingen op het terrein van agogische praxis en theoretische bezinning, is onzes inziens de vraag van de eventuele eigen identiteit van de agogische wetenschap nog niet op een bevredigende

wijze in discussie geweest. We hebben wat weinig overtuigend wapengekletter gehoord² in de korte standpuntbepalingen van Ten Have en Brenninkmeyer in *De Psycholoog*. Er zijn enkele gefundeerde visies gepubliceerd,³ waarbij we in het bijzonder aan de recente publicaties van Van Beugen denken. Maar voor ons gevoel is het gesprek, met name ook naar de kant van eventuele opleidingsconsequenties, niet wezenlijk binnen de sociale wetenschappen gevoerd.

Het lijkt ons dan ook goed om, als bijdrage tot een mogelijke diepergaande discussie, een aantal gedachten te formuleren over de vraag of er in deze snelle ontwikkelingen rond de agologische theorievorming wezenlijk iets nieuws aan de orde is.

Is hier bij nader inzien sprake van een terminologische heroriëntering ten aanzien van reeds lang bestaande disciplines, theorieën en activiteiten? Of kan hier werkelijk gesproken worden van het ontstaan van een nieuwe wetenschappelijke differentiatie binnen het geheel van de sociale wetenschappen? Ondanks de beperkte tijd is de uitdaging toch te groot om niet te proberen wat gedachten over het thema te formuleren.

Om te beginnen willen we even stilstaan bij de vraag naar het ontstaan van de belangstelling vanuit de wetenschappelijke wereld voor het agogisch handelen.

Daarna komen we via een terminologische verheldering aan de hand van enkele definities van de agogische wetenschap, op de identiteitsvraag. Om tenslotte te eindigen met eventuele consequenties die ons betoog kan hebben voor de opleiding van agologen.

Tijdens en na de Tweede Wereldoorlog heeft de bezinning op het intentioneel beïnvloeden van individuele gedragingen en van het functioneren van groepen en grotere systemen, een enorme vlucht genomen. Zowel de constructieve, als de desastreuze gevolgen van het systematisch, gericht, hanteren van beïnvloedingstechnieken waren in de dertiger en begin veertiger jaren overduidelijk geworden. De snelle ontwikkelingen in de samenleving op allerlei gebied gaf aan deze bezinning nog een extra stimulans. Niet iedereen is het gegeven om het overzicht te houden over wat er op wetenschappelijk, technisch, economisch en andere gebieden gaande is. Misschien is het reëler om er vanuit te gaan dat niemand hiertoe meer in staat is, hoewel wij als mensen gezamenlijk blijkbaar toch de mogelijkheid bezitten deze onoverzichtelijkheid te creëren en in stand te houden.

Tallose problemen ontstaan. Bepaalde groepen mensen dreigen ieder richtinggevoel te verliezen. Religieus, politiek, sociaal en cultureel zijn alle zekerheden tot vragen en discussiepunten geworden. En gidsen zijn schaars. Apathie, angst, verzet, het zich krampachtig aan schematische voorstellingen en overgesimplificeerde beoordelingen vastklampen, zijn de maar al te bekende symptomen van deze fundamentele onzekerheid. De snelle expansie van wetenschap en techniek met alle gevolgen van dien, ook voor het maatschappelijk leven, brengt met zich mee dat bestaande structuren deze dynamiek niet op de voet kunnen volgen, laat staan een stap vóór kunnen blijven. Ook hier spanning, onrust en onbehagen bij die groepen die de diverse processen wél kunnen doorzien, of op zijn

minst er vanuit gaan dit te kunnen. Met dikwijls als reële consequentie pogingen een invalspoort voor als noodzakelijk ervaren veranderingen te vinden, c.q. te forceren.

Geen wonder dat de belangstelling voor veranderingsprocessen en de intentionele beïnvloeding hiervan, ook van wetenschappelijke kant toeneemt. De behoefte wordt steeds groter om met behulp van relevante wetenschappelijke gegevens mogelijke veranderingen te kunnen voorstellen, eventueel te plannen en begeleiden.⁴

Binnen de sociale wetenschappen worden op dit terrein dan ook allerlei activiteiten ontplooid, zowel wat theorievorming, onderzoek, als de toepassing van gegevens betreft.

De vraag rijst dan of, uitgaande van de Nederlandse situatie, deze complexe ontwikkeling een aparte doordinking, theorievorming en zelfstandig onderzoek vereist. Of kan het voldoende zijn dat er hier en daar, aan universiteiten bijvoorbeeld, coördinerende instanties komen, die de diverse voor de zojuist genoemde ontwikkeling relevante activiteiten binnen de sociologie, psychologie etc., aan elkaar relateren, deze stimuleren, duplicering voorkomen, zonder een zelfstandige discipline te willen vormen?

Kortom vragen die ons, vanuit deze summier, sterk vereenvoudigde en geschematiseerde situatieschets, brengen in het hart van het thema van deze middag, nl. of agologie een wetenschap of een fictie is.

DEFINIËRING VAN DE BEGRIPPEN AGOGIE, AGOGIEK EN AGOLOGIE

Een blik op definiëring van de termen agogie, agogiek en agologie brengt ons waarschijnlijk dichterbij de identiteitsvraag.

Wij beperken ons in het volgende uitsluitend tot de Ne-

derlandse situatie die onzes inziens een unieke ontwikkeling vertoont, ook al zijn er o.m. duidelijke invloeden vanuit de 'planned change' theorieën (Lippitt c.s., Bennis, Benne, Chin e.a.)⁵ en iets minder heldere relaties met de overwegend Duits/Zwitserse literatuur over 'Sozialpädagogik' en 'Andragogik' waar te nemen (Hanselmann, Schlieper, Mollenhauer e.a.).⁶

We hebben ter bespreking twee toonaangevende opvattingen uit de recente literatuur gekozen, nl. die van Ten Have en van Van Beugen.

In zijn 'Klein bestek der agologie' biedt Ten Have⁷ een omschrijving van de begrippen agogische arbeid, agogiek en agologie.

Als agogie of agogische arbeid ziet hij diè activiteiten 'waarin welbewust en op deskundige wijze wordt gestreefd naar verbetering van een bestaande toestand, althans naar een verandering van deze toestand in een wenselijk geachte richting'.

— Wij laten hier de vraag hoe men eventueel een begrip als 'verbetering' en een uitdrukking als 'wenselijk geachte richting' operationeel kan maken, rusten. —

Het agogisch handelen speelt zich af op een systematische manier, vanuit een bepaalde mens-, maatschappij- en levensbeschouwing, vanuit een zekere visie op wat agogisch gewenst is, en vanuit een bepaald zicht op de mogelijkheden die de diverse werkwijzen bieden. Dit complex van factoren noemt Ten Have de agogiek. De agologie, door Ten Have onder de categorie empirische wetenschappen gerangschikt, heeft zowel de agogiek als het praktisch handelen tot object van wetenschappelijke bezinning en wetenschappelijk onderzoek.

Van Beugen⁸ heeft zich in zijn bekende boek over de

sociale technologie eveneens uitvoerig beziggehouden met de definiëring van de diverse begrippen. Hij reserveert de term 'agogie' voor die beïnvloedingsprocessen, waarbij de relatie tussen beide in het geding zijnde partijen 'niet opzettelijk is aangegaan terwille van deze beïnvloeding'. Voor de gevallen waar opzettelijk een beroepsmatige, functionele samenwerkingsrelatie tussen een dienstverlenend systeem en een cliëntsysteem wordt aangegaan om veranderingen ten gunste van dit cliëntsysteem tot stand te brengen, spreekt Van Beugen van 'agogische actie'. Bij deze actie wordt zo maximaal mogelijk gebruik gemaakt van relevante wetenschappelijke kennis.

Wat het aspect van de theorievorming betreft, gaat ook Van Beugen uit van verschillende niveaus. Hij onderscheidt een voor-wetenschappelijk- en een empirisch wetenschappelijk niveau. Onder het eerste valt de praktijktheorie, onder het tweede de agologie. Wat de praktijktheorie betreft: Van Beugen ziet deze niet als volledig identiek met wat Ten Have de agogiek noemt. Praktijktheorie wordt omschreven als 'de neerslag van gesystematiseerde ervaringskennis'. Zij vormt een noodzakelijke tussenschakel tussen de agogische praktijk en het wetenschappelijk onderzoek. Speelt in het begrip agogiek zoals door Ten Have gehanteerd, het waardenaspect een grote rol, bij de praktijktheorie wordt de ervaringskennis het centrale punt. Beide vormen zij het tussenniveau tussen wetenschap en praxis.

De agologie heeft ook hier zowel de praktijk zelf als de praktijktheorie als object van onderzoek en theorievorming. In zijn openbare les geeft Van Beugen⁹ een verder uitgewerkte definitie van agologie. Hij spreekt over een wetenschap 'die zich richt op het systematisch ontwikke-

len, prognostisch analyseren, toetsen en evalueren van programma's van agogische actie die, uitgaande van de potenties van een historisch-specifieke samenlevingssituatie, belemmeringen voor maatschappelijk-creatief gedrag wegnemen en de sociale emancipatie van enkelingen en groepen bevorderen'.

Op enkele aspecten van deze definiëring waarin de invloeden van o.m. Myrdal¹⁰ en Habermas¹¹ op het denken van Van Beugen duidelijk herkenbaar zijn, komen wij straks nog terug.

Genoemde omschrijvingen van het agogisch handelen en het daarmee samenhangend veld van theorievorming en onderzoek hebben wel wat verheldering, zowel terminologisch als inhoudelijk, gebracht.

De vraag die wij aan het begin van ons betoog stelden, nl. of hier sprake is van een wezenlijk nieuwe ontwikkeling of van een herbenoemen van bestaande zaken, is daarmee echter nog niet voldoende beantwoord.

De discussie over de identiteit van de agogische wetenschap gaat wat dieper op een aantal zojuist aangestipte gedachten in en geeft ons op dit punt meer materiaal.

VRAGEN ROND HET IDENTITEITSPROBLEEM VAN DE AGOLOGIE

De identiteitsvraag brengt ons op drie punten die een nadere bespreking verdienen, nl.:

- het wetenschapstype waartoe de agologie gerekend kan worden,
- een verdere discussie over het al genoemde object van de agogische wetenschap, en
- in verband hiermee de rol die het waardenvraagstuk in het geheel speelt.

De agologie wordt met een bonte schakering van type-
ringen aangeduid, empirische wetenschap, bovenbouwwetenschap, toepassingswetenschap, integratiewetenschap, etc.¹²

Het zou kunnen zijn dat al deze begrippen in wezen hetzelfde aanduiden, of bijvoorbeeld het eerstgenoemde begrip empirische wetenschap wat verder nuanceren.

Het zojuist genoemde kan ook de weerslag zijn van een onzekerheid die er nog bestaat ten aanzien van de eigen aard van de agologie. Vandaar dat we voor zover mogelijk de motiveringen van deze begripskeuzen na willen gaan.

Het blijkt hierbij wel dat de bovengenoemde drie punten: 'type van wetenschap', 'object' en 'waardenproblematiek' nauw met elkaar samenhangen.

HET 'WETENSCHAPSTYPE' VAN DE AGOLOGIE

Ten Have gebruikt het begrip 'bovenbouwwetenschap' als aanduiding van de agologie.¹³ Hiermee wil hij aangeven dat de agogische wetenschap rust op een aantal funderende wetenschappen, w.o. wijsgerige antropologie, psychologie en sociologie. Hoewel wij tegen dit uitgangspunt weinig kunnen inbrengen, brengt het ons niet veel dieper in de probleemstelling.

Elders¹⁴ wordt gesteld, dat agologie een empirische wetenschap is, die het agogisch fenomeen op principiële waarde vrije wijze bestudeert. Dit sluit uiteraard niet uit, dat agologisch onderzoek ook betrekking kan hebben op de waardenvraagstukken die zich in de agogische praktijk presenteren, inclusief de vraag naar 'hun geldigheid en rechtvaardiging'. Wij komen op dit laatste punt straks nog nader terug.

Ook Van Beugen¹⁵ heeft zich uitvoerig beziggehouden met de identiteitsvraag van de agogische wetenschap.

Hij deelt de agologie eveneens allereerst in bij de empirische wetenschappen. Van daaruit dieper ingaand op het eigen karakter van de agogische wetenschap, ziet Van Beugen deze getypeerd door een dubbele doelstelling of oriëntatie en een dubbele integratie. Met het eerste wordt aangeduid dat enerzijds de agologie de theorievorming over intentionele gedragsverandering, plaatsvindend binnen agogische actie, tot taak heeft. — Deze opdracht is dus later wat verruimd —. Anderzijds moeten resultaten van wetenschappelijk onderzoek omgezet worden in 'agogische en sociaal-technologische principes'.

Daarbij komt dan het aspect van de dubbele integratie, waarmee het volgende wordt aangeduid.

Volgens Van Beugens opvattingen is het kenobject in de agogische wetenschap identiek met een ervaringsobject (de probleemeenheid), een uitspraak waar onzes inziens nog wel over te discussiëren valt. Deze probleemeenheid brengt een noodzakelijke integratie van wetenschappelijke inzichten uit diverse disciplines met zich mee. Deze fungeren vanuit de agogisch-wetenschappelijke probleemstelling als hulpwetenschappen en staan als zodanig op één niveau. Vandaar dat Van Beugen hier van 'horizontale integratie' spreekt.

De vertikale integratie duidt het verband aan dat er bestaat tussen de praktijk zelf (de probleemsituatie) en het wetenschappelijk theoretisch niveau. De verbinding wordt gelegd door de belichting van de zojuist genoemde inzichten 'vanuit de norm van een meer wenselijk geachte situatie en vanuit de norm van een effectieve sociaal-technische realisering van de gewenste verandering'.

Kort samengevat kan de agologie dus volgens de zojuist beschreven opvattingen gezien worden als een empirische wetenschap, gericht op 'de werkelijk voorhanden wereld', om een formulering van Van Peursen¹⁶ te gebruiken.

Kenmerkend is blijkbaar ook een specifieke verbondenheid met andere wetenschappelijke disciplines en de plaats die het ervaringsobject als kenobject inneemt.

Wij willen op dit laatste punt wat nader ingaan, evenals op het daarmee samenhangende vraagstuk van de plaats van de waarden binnen de agogische wetenschap. We zullen ons uiteraard bij deze gelegenheid moeten beperken tot een aantal korte notities.

OBJECT EN WAARDEN

In zijn al eerder aangehaalde artikel over de 'Ethiek in verband met de sociale wetenschappen', onderscheidt Ten Have¹⁷ twee groepen van wetenschappen.

Tot de ene groep behoren de psychologie, de sociologie en de culturele antropologie. Als specifiek object worden de sociale gedrags- en interactie-verschijnselen genoemd. Nader toegelicht: 'alle psychische en sociale processen en wat daaruit resulteert aan sociaal-culturele structuren en instituties, welke op hun beurt weer de processen meebepalen'.

Tot de tweede categorie behoren: opvoedkunde (persoonlijk zouden wij in dit verband liever spreken over opvoedingswetenschap), andragologie, politicologie, planologie en nog enkele andere. Als object van onderzoek voor deze wetenschappen denkt Ten Have aan specifieke sociale processen, zoals opvoeding, vorming, voorlichting en welzijnszorg.

Bij deze activiteiten gaat het om professionele — meestal geïnstitutionaliseerde — interventies, gericht op de bevordering van het welzijn van het cliënten-systeem, tegen de achtergrond van een bepaalde mens- en maatschappijbeschouwing.

Als taak van deze wetenschappen ziet Ten Have dan: het bestuderen van deze geleide veranderingsprocessen en de achtergronden daarvan op de wijze van de empirische wetenschappen, en als tweede het verbeteren van deze veranderingsprocessen met steun van de verkregen inzichten.

In de hiervoor genoemde, recente definitie door Van Beugen¹⁸ van de agologie gegeven, blijkt dat hij het object verruimt door naast cliëntgerichte acties ook plaats te maken voor maatschappijgerichte acties. In wezen zijn deze laatste echter ook weer gericht op het welzijn van het cliënt-systeem. Dat blijkt wel uit de formulering 'belemmeringen voor maatschappelijk-creatief gedrag wegnemen en de sociale emancipatie van enkelingen en groepen bevorderen'. De agologie zal volgens Van Beugen als kritische agologie de rol van toeschouwer moeten laten varen.

Wij constateren hier, evenals bij Ten Have een dubbele functie van de agogische wetenschap, nl. die van theorievorming en onderzoek en die van een directe hulpverlening aan de praktijk.

Deze tweeledige functie hangt volgens Ten Have zowel als Van Beugen, samen met het object van de agologie en kan ook niet los gezien worden van de door hen gesignaleerde bijzondere plaats die de waarden innemen in de agologie.

Zo constateert Ten Have¹⁹ een complicatie van het waardenaspect bij de agologie, die niet als zodanig zou gel-

den voor bijvoorbeeld de psychologie en sociologie.

Uit de zojuist geformuleerde dubbele taak blijkt, dat wat de waarden betreft niet alleen het 'Seiende' in het geding is, hoewel dit aspect, voor zover de agologie een zuiver empirische wetenschap is, in het agologisch onderzoek wordt betrokken.

Het gaat daarnaast echter ook om de 'Gültigkeit' van de normen, nl. daar waar een bijdrage geleverd wordt aan een 'verbetering, ook in zedelijk opzicht, van de agogische veranderingprocessen'.

Hier wordt dan gedacht aan de deelname van wetenschappelijk gevormde agologen aan de praktijk.

Van Beugen²⁰ houdt zich in zijn openbare les ook uitvoerig bezig met deze vraag van h \ddot{o} e agologie tegelijk empirisch \grave{e} n normatief kan zijn.

Beide auteurs, maar met name Ten Have, geven dus de indruk, dat de rol die de waarden spelen in de agogische wetenschap een andere is dan die bij andere takken van de sociale wetenschappen. Als onze interpretatie juist is, dan delen wij dit inzicht niet.

De eigen identiteit van de agologie ligt voor ons in het object, niet in het waardenaspect of in het wetenschaps-type.

Om ons standpunt nader toe te lichten, willen we het onderscheid 'theoretisch-empirische'- en 'toegepaste' agologie hanteren.

Bij de theoretisch-empirische agologie gaat het daarbij om het zoeken naar een algemeen theoretische verklaring van verschijnselen. Bij experimentele realisaties wordt de praktijk dienstbaar gesteld aan de theorie.²¹ Het ervarings-object zal hier zeker niet zonder meer (zonder reductie bijvoorbeeld) samenvallen met het kenobject. De toegepaste

agologie zal zich richten op een praktische realisatie van deze theoretische verklaringen. Van Peursen²² spreekt in dit verband over 'wetenschappelijk verantwoorde richtlijnen tot het omvormen, kanaliseren en benutten van verschijnselen'. In de theoretisch-empirische wetenschap functioneert het begrip 'waarheid' in de zin van 'het al dan niet het geval zijn van hetgeen in een bewering wordt geponeerd'. Bij de toegepaste wetenschap is veel meer het criterium van de 'uitvoerbaarheid' van gevonden regels etc. aan de orde.

Het ontwikkelen van interventiemodellen, van nieuwe sociale technieken op grond van systematisch onderzoek, het doorlichten van agogische acties op effectiviteit en efficiency in verband met de geformuleerde doelstelling — zonder daarover verdere waardeoordelen uit te spreken —, het toetsen van vooronderstellingen uit de praktijktheorieën zijn in onze visie typische opdrachten voor de theoretisch-empirische agologie. In de uitspraken zal moeten worden gestreefd naar logische precisie, consistentie en verifieerbaarheid.²³ Het onderzoek op het terrein van de groepssupervisie en in samenhang daarmee, het verder ontwikkelen van een theorie en van interventiemodellen op dit gebied, zoals dit momenteel binnen onze eigen afdeling plaatsvindt, is daar een meer concreet voorbeeld van.

Op grond van deze toetsing kunnen, via een zorgvuldige vertaling naar de vragen en behoeften van de diverse relevante praktijkvelden toe, de wetenschappelijke gegevens hanteerbaar gemaakt worden voor de praxis. De mate van uitvoerbaarheid zal nader, o.m. via evaluatieonderzoek kritisch bekeken moeten worden.

Dit onderdeel samenvattend zouden wij willen concluderen dat agologie geen fictie, maar een wetenschap is, i.c.

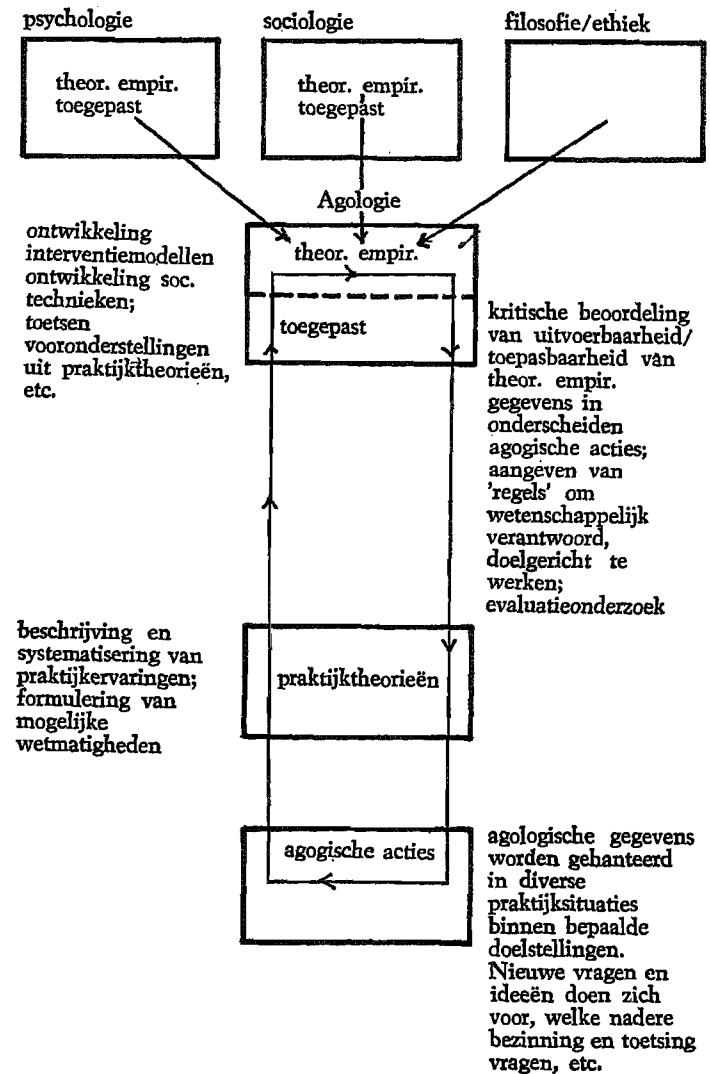
een empirische wetenschap, met een theoretisch-empirisch en een toegepast aspect. Het object van theorievorming en onderzoek ligt — kort geformuleerd — in de professionele, doelgerichte interventie. Voor een meer uitvoerige formulering sluiten wij ons aan bij de al genoemde omschrijving van Van Beugen. Dat het waardenvraagstuk een genuanceerde rol speelt in de agologie, erkennen wij ten volle. We denken in dit verband ook aan de negen niveaus waarop moderne wetenschap en waarden elkaar raken, die Duintjer²⁴ beschrijft. Maar wij claimen deze genuanceerdheid niet exclusief voor de agologie.

OPLEIDINGSVRAGEN

Het laatste punt dat we nu aan de orde willen stellen, is dat van de consequenties die het tot nu toe gestelde heeft voor de wetenschappelijke opleiding en vorming van agologen.

Om te beginnen willen we dit doen aan de hand van een samenvattend schema waarin de relatie agogie/praktijktheorie/agologie en het verband tussen agologie en basiswetenschappen is weergegeven (schema I).

Vanuit de basiswetenschappen wordt de agogische wetenschap, met name de theoretisch-empirische agologie, gevoed met gegevens noodzakelijk om de agogische actie en het agogisch procesgebeuren scherper te kunnen bestuderen en onderzoeken. Wij denken hier bijvoorbeeld aan informatie over het gedrag van de mens in verschillende leeftijdsfasen en situaties (psychologie), over samenlevingsverbanden en -structuren (sociologie), aan het doorlichten van denkstructuren, achtergrondvragen en ethische problemen (filosofie en ethiek).

Schema I, verhouding agogie/praktijktheorie/agologie en agogische wetenschap/basiswetenschappen

(Uiteraard geven wij hier zeer summiere aanduidingen). Wel zal daarbij ook kritisch gelet moeten worden op de vooronderstellingen die als grondslag dienen voor de eventueel te gebruiken wetenschappelijke gegevens.

Tussen de agologie, de praktijktheorieën en de agogische praxis is, als in een gesloten systeem, een voortdurende stroom gaande.

Vanuit de praxis worden op het tussenniveau ervaringen beschreven en gsystematiseerd en mogelijke wetmatigheden geformuleerd. Vandaar wordt dit materiaal doorgezonden naar het agologisch niveau voor theoretische abstractering, verdieping en toetsing. Aanknopingspunten kunnen gevonden worden voor verdere uitbouw van de theorie en ontwikkeling van nieuwe sociale technieken. Via de toegepaste agologie worden deze kritisch bekeken op toepassingsmogelijkheden in bepaalde praktijkgebieden en zo nodig 'vertaald' ten behoeve van het praktijkveld. De praxis wordt door deze aanvoer gestimuleerd tot kritisch en efficiënt werken, tot het experimenteren met nieuwe ideeën en werkwijzen. Hier worden ook eventuele zwakke kanten van de nieuwe mogelijkheden ontdekt. Deze gegevens kunnen voor verdere bewerking doorgezonden worden naar het agologisch niveau.

Daarnaast kan de praktijk uiteraard zelf nieuwe stimulansen voor verdere doordinking opleveren, evenals trouwens op wetenschappelijk niveau nieuwe modellen ontwikkeld kunnen worden. In het geschetste systeem heeft dit geen invloed op de doorstroming tussen de verschillende niveaus.

Vanuit deze positiebepaling van de agologie komen we bij de vraag welke eisen aan een agologische opleiding gesteld moeten worden, zowel wat het theoretisch-empiri-

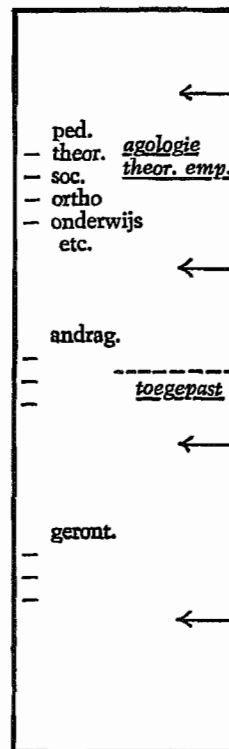
Algemeen opleidingspakket agologie, zowel theor. empir. als toegepast

I basismvakken
 — psychologie, w.o. ontw. psych. sociale psych. leertheorieën persoonlijkheidsleer
 — sociologie, zowel wat betreft micro- als macrostructuren
 — filosofie, w.o. kenleer en logica.
 — ethiek, m.n. gericht op vragen m.b.t. het agogisch handelen

II basistraining in soc. technische vaardigheden
 — individuele gespreksvoering
 — groepsgeprek; samenhangend ook met III:
 — observatie- en — interviewtechn.

III methodologie

IV wetenschap van het agogisch handelen, o.m.
 — achtergronden, w.o. ontwikkelingen op terrein opvoedkunde, Sozialpädagogik, Erwachsenenbildung, Adult Education, hulpverlening
 — wetenschapstheoretische noties
 — planned change-theorieën
 — interventiemodellen, procesleer
 — sociale technologie

Specialisatiepakket

Va. o.m. extra accent theoriebouw; methodologische training via werkgroepen, veldopdrachten, stage, scriptie

Vla. evt. extra aandacht voor specifieke vragen, verband houdend met aard en omvang cliëntensysteem

Vb. o.m. extra accent op sociaal-technische vaardigheden via practica, stage etc.; kennis problem. praktijkvelden; beleidsvragen; evaluatieonderzoek

VIIb. verdere specialisatie naar aard en omvang cliëntensysteem (leeftijd, indiv./groep/organisatie/gemeenschap, etc.) o.m. via werkgroepen, stage en scriptie

VII. capita selecta basiswetenschappen, b.v. soc. psychologie, klinische psych., sociologie

VIII. twee bijvakken

Schema II, opleidingseisen, globale opzet

sche, als wat het toegepaste aspect betreft. We willen er daarbij rekening mee houden dat het feit van het bestaansrecht van een agogische wetenschap, de realiteit niet kan negeren dat ook vanuit andere toegepaste wetenschappen agogisch gepraktiseerd wordt. In plaats van hier te spreken over een ongunstige situatie, die eigenlijk gecorrigeerd zou moeten worden, lijkt ons dit een ontwikkeling die de uitbouw van de agogische wetenschap juist ten goede kan komen. Wel vraagt dit om een kritische bezinning op de vraag hoe zo efficiënt mogelijk samengewerkt kan worden.

Wij willen onze gedachten hierover aan de hand van een tweetal schema's toelichten. Schema II geeft een globale opzet van opleidingseisen voor een agologische studie aan.

Een viertal onderdelen behoren tot het algemene basispakket van de agologiestudie, waarop later een aantal differentiatiemogelijkheden geënt kunnen worden, namelijk:

- de basisvakken, waaronder wij verstaan: psychologie, sociologie, filosofie en ethiek (I);
- een basistraining in sociaal-technische vaardigheden (II);
- een methodologische scholing (III);
- een aantal onderdelen die wij samenvatten onder het hoofd: Wetenschap van het agogisch handelen (IV).

Daarnaast kan een differentiatie- en specialisatiepakket onderscheiden worden, flexibel in opzet waarin

a) aandacht besteed wordt aan het onderscheid theoretisch/ empirisch en toegepast (V);

b) aan de specialisatie samenhangend met de geaardheid en de omvang van het cliënten-systeem (VI).

Capita selecta uit de basiswetenschappen (VII) en twee bijvakken (VIII) voltooien dit pakket.

In dit schema komt nog niet aan de orde het vraagstuk

van de multidiscipliniteit, met name op het terrein van de toegepaste agologie en de agogische praxis.

Zoals we hiervoor al even opmerkten zijn we ervan overtuigd dat dit laatste gegeven interessante samenwerkingsmogelijkheden biedt, ook wat de wetenschappelijke vorming betreft. Dit geldt momenteel in het bijzonder het historisch nog onbelaste terrein van de andragologie (hier gebruikt in de zin van: het 'volwassenenwerk' in ruimere zin tot object hebbende). De ontwikkelingen in dit veld verlopen in de diverse sectoren, waaronder het vormingswerk, de hulpverlening, de voorlichting en het maatschappelijk opbouwwerk, stormachtig. Psychologen, sociologen (wij beperken ons tot deze twee disciplines) en nu dus ook agologen komen elkaar meer en meer op deze velden tegen. Hun activiteiten raken elkaar, overlappen elkaar en zijn soms volledig identiek.

Wij vragen ons af of het in wezen niet inefficiënt is om de andragologie in principe te plaatsen binnen de subfaculteit der opvoedkunde, zelfs al wordt deze omgebouwd in een subfaculteit van pedagogische en andragogische wetenschappen. Zou het niet zinvol zijn te overwegen of de andragologie niet optimaler zou functioneren als inter-subfacultaire doctoraalstudie?

Wij laten in het volgende de vraag rusten of het op pragmatische gronden zinvol kan zijn om deze studie voorlopig binnen de subfaculteit der opvoedkunde te laten plaatsvinden in verband met de bepalingen van het Academisch Statuut.

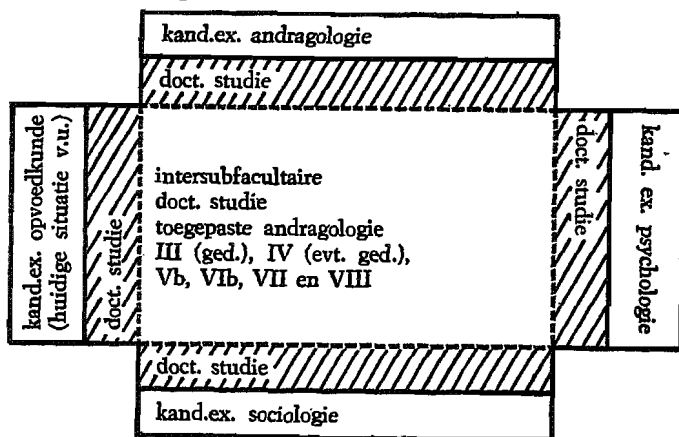
De situatie is nu zo, dat diverse andragologische ontwikkelingen te zien zijn binnen de verschillende subfaculteiten. Ontwikkelingen die ook een specifieke voeding krijgen vanuit bijvoorbeeld de pedagogische, psycholo-

gische of sociologische achtergrond.

Om zo creatief en effectief mogelijk gebruik te kunnen maken van elkaars ervaringen en specifieke deskundigheden lijkt het ons daarom bijzonder stimulerend en efficiënt om te overwegen in de toekomst te komen tot een intersubfacultaire andragologie-opleiding, althans voor wat het toegepaste aspect betreft.

Met Schema II als achtergrond denken wij dan aan een volgende opzet (Schema III):

Schema III, mogelijkheden voor een intersubfacultaire opleiding toegepaste andragologie

VIb, VII en VIII vormen een flexibel pakket in verband met keuzerichting.

* Denkbaar is in de toekomst ook de mogelijkheid, te komen tot een agologische propedeuse, of agologisch kandidaatsexamen, waarop dan de pedagogische- en andragologische kandidaats-/doctoraalstudie als specialisatie kan volgen.

I, II en III (ged.) uit Schema II vormen de minimumeisen die aan het kandidaatprogramma gesteld moeten worden.

Vanuit een kandidaatsexamen dat minimaal de basisvakken (I), de basistraining in sociaal-technische vaardigheden (II) en een deel van de methodologische-opleiding (III) moet bevatten, kan als een van de specialisatiemogelijkheden voor de doctoraalstudie de toegepaste andragologie worden gekozen. Dit brengt met zich mee dat in deze doctoraalstudie minstens het volledig onderdeel 'Wetenschap van het agogisch handelen' (IV) moet vallen, zo dit niet gedeeltelijk al een plaats binnen de kandidaatsstudie heeft gekregen (bijvoorbeeld in de kandidaatsstudie opvoedkunde of andragologie). Een voortgezette training in sociaal-technische vaardigheden – waaronder ook een z.g. beleidspracticum valt –, is eveneens een noodzakelijk onderdeel (V b), evenals een scholing in evaluatieonderzoek.

Specialisatiemogelijkheden zijn ingebouwd via capita selecta uit andere wetenschappelijke disciplines, werkgroepen, stage, scriptie en keuze bijvakken (VI b, VII en VIII).

Tenslotte is een bepaalde marge opengehouden voor eisen die vanuit het 'achterland' en/of het specifieke karakter van een voortgezette specialisatie worden gesteld.

Op deze wijze is er, lijkt ons, geen sprake van wederzijdse grensoverschrijdingen, laat staan van competentiekwesties, maar wel van een wederzijdse wetenschappelijke stimulering en van een vergroting van efficiency.

De doctoraalrichting Vormingswerk die de studenten sociologie aan onze universiteit kunnen kiezen zou als een eerste poging gezien kunnen worden gestalte te geven aan de zojuist beschreven opzet, hoewel er in dit geval nog meer sprake van 'delegatie', dan van 'integratie' is.

Heel summier samenvattend zouden wij willen stellen dat de agologie een waardevolle aanwinst kan betekenen voor de al bestaande gammawetenschappen.

Tegelijkertijd brengt de snelle ontwikkeling van deze tak van wetenschap met zich mee, dat een kritische bezinning op interdisciplinaire samenwerking noodzakelijk wordt.

De andragologie levert, door haar bijzondere situatie, een uitdagende mogelijkheid om met een nieuw intersubfacultair opleidingsmodel te experimenteren.

Aan het einde van mijn rede gekomen, wil ik graag een kort woord van dank richten tot de verschillende geleidingen van onze universiteit.

Curatoren en directeuren zeg ik hartelijk dank voor het vertrouwen in mij gesteld, een vertrouwen dat ik, met Gods hulp, niet hoop te beschamen. Uw belangstelling voor de nieuwe ontwikkelingen binnen de agogische wetenschap is daarbij bijzonder stimulerend.

Dames en heren docenten en wetenschappelijke medewerkers van de Faculteit der Sociale Wetenschappen. Ik ben bijzonder blij, dat de sociale opvoedkunde en andragologie studierichtingen zijn, die mij met een grote groep van U in contact brengen. Nog prettiger is het, dat deze contacten zo soepel en collegiaal verlopen en het experimenteren met nieuwe samenwerkingsvormen mogelijk maken. Mijn hartelijke dank daarvoor. Dit gevoel van dankbaarheid verdicht zich in toenemende mate als ik denk aan de docenten en medewerkers — waarbij ik uiteraard ook de administratieve staf betrek — van de subfaculteit der opvoedkunde en vanzelfsprekend, wanneer de stafleden van de afdeling sociale opvoedkunde en andragologie in het geding zijn.

Dames en heren studenten. Veel dank voor Uw belangstelling in dat onderdeel van het wetenschappelijk bedrijf dat ik vanmiddag geïntroduceerd heb. Dank ook voor de bijzonder prettige en informele contacten die ik met velen van U mag hebben. Ik hoop van harte dat een steeds groeiend aantal van U de medeverantwoordelijkheid voor het beleid van onze subfaculteit en van de afdeling sociale opvoedkunde en andragologie zal willen dragen.

Hartelijk dank tenslotte aan alle aanwezigen voor Uw belangstelling, die gestalte gekregen heeft in Uw komst deze middag naar het Woestduincentrum.

AANTEKENINGEN

- 1 T. T. ten Have – Sociale pedagogiek (*Volksopvoeding*, dec. 1960).
Zie ook de voetnoot in het artikel van Ph. H. van Praag – Kanttekeningen bij de beschouwingen van Dr. L. van Gelder (*Volksopvoeding* jan.-febr. 1956)
- 2 T. T. ten Have – De studie in de andragogische wetenschappen (*Andragologie*). (*De Psycholoog*, nov.-dec. '68)
G. Brenninkmeier – De agologie vanuit een psychologisch laboratorium (*De Psycholoog*, jan. '69)
- 3 M. van Beugen – *Sociale Technologie* (3e druk, Assen '69)
M. van Beugen – De relatie-sleutelaars betreden het strijdperk. Pleidooi voor kritische agologie (*Vrij Nederland*, 21-2-'70)
M. van Beugen – Sociale Technologie. Bijdrage tot sociale emancipatie? (*Intermediair*, 3-4-'70)
M. van Beugen – *Andragologie is geen vrolijke wetenschap* (Assen '70)
Zie ook: T. T. ten Have – Ethiek in verband met de sociale wetenschappen. (In: *Om de mens. Ethiek in wetenschap en beroep*, Leiden '68)
- 4 R. Lippitt, J. Watson, B. Westley – *The dynamics of planned change* (New York '58)
W. G. Bennis, K. D. Benne, R. Chin – *The planning of change* (New York '61)
Idem, second edition (New York '69)
- 5 Zie aantekeningen onder 4
- 6 H. Hanselman – *Andragogik. Wesen, Möglichkeiten, Grenzen der Erwachsenerziehung* (Zürich, '51)
F. Schlieper – *Sozialerziehung – Sozialpädagogik* (Heidelberg '64)
Kl. Mollenhauer – *Die Ursprünge der Sozialpädagogik in der industriellen Gesellschaft* (Weinheim '59)
Kl. Mollenhauer – *Einführung in die Sozialpädagogik* (Weinheim '64)
Interessant is ook de bijdrage van Theodor Wilhelm – Zum Begriff 'Sozialpädagogik' in: H. Röhrs c.s. – *Erziehungswissenschaft und Erziehungswirklichkeit* (Frankfurt a.M. '67)
- 7 T. T. ten Have – *Klein bestek der agologie* (Groningen '68)
- 8 M. van Beugen – *Sociale Technologie* (3e dr., Assen '69)
- 9 M. van Beugen – *Andragologie is geen vrolijke wetenschap* (Assen '70)
- 10 G. Myrdal – *Value in social theory* (London '68)
- 11 J. Habermas – *Technik und Wissenschaft als 'Ideologie'* (Frankfurt a.M. '68)
- 12 Zie bijvoorbeeld het verslag van een reeks gesprekken in de 'contactgroep sociale pedagogiek en andragogiek' (*Mededelingenblad Nederlandse vereniging van opvoedkundigen*, dec. '68)
- 13 Ten Have beschrijft deze opvatting o.m. in: *Ethiek in verband met de sociale wetenschappen* (In: *Om de mens. Ethiek in wetenschap en beroep*. Leiden '68) – en in *Klein bestek van de agologie* (Groningen '68)
- 14 T. T. ten Have – De studie in de andragogische wetenschappen (*andragologie*) (*De Psycholoog*, nov.-dec. '68)
- 15 M. van Beugen – *Sociale Technologie* (3e dr., Assen '69), met name hoofdstuk 7
- 16 C. A. van Peursen – *Wetenschappen en werkelijkheid* (Kampen '69)
- 17 T. T. ten Have – *Ethiek in verband met de sociale wetenschappen* (In: *Om de mens. Ethiek in wetenschap en beroep*. Leiden '68)
- 18 M. van Beugen – *Andragologie is geen vrolijke wetenschap* (Assen '70)
- 19 T. T. ten Have – *Ethiek in verband met de sociale wetenschappen* (In: *Om de mens. Ethiek in wetenschap en beroep*. Leiden '68)
- 20 M. van Beugen – *Andragologie is geen vrolijke wetenschap* (Assen '70)
- 21 Zie: C. A. van Peursen – *Wetenschappen en werkelijkheid* (Kampen '69), met name hoofdstuk IX
- 22 Zie noot 21
- 23 Zie het artikel van O. D. Duintjer – *Moderne wetenschap en waardevrijheid* (*Alg. Ned. Tijdschr. v. Wijsbegeerte*, nr. 1 jan. '70)
- 24 Zie noot 23.